

Webkettes szolgáltatások az egyetemi könyvtárak honlapjain

„A web 1.0 eljuttatta az embereket az információhoz; a web 2.0 az információt viszi el az emberekhez” – mondta *Ian Davis*. Az olyan internetes vállalkozások, mint az *amazon.com* vagy az *ebay.com*, meghatározó szerepet játszottak abban, hogy a korábbi statikus webhelyek dinamikussá és interaktívvá váltak, méghozzá úgy, hogy a felhasználók maguk is alakíthatják azok tartalmát (pl. címkézéssel, vélemények írásával, vagy pusztán azzal, hogy statisztikai adatokat szolgáltatnak a „mások ezt vették még”-típusú automatikus ajánlásokhoz). Ez a fajta „közösségi internetezés” rendkívül népszerű manapság: például a 2007-es *Pew Internet and American Life Project* felmérése szerint a 12-17 év közötti korosztály 64%-a használt már akkor is napi rendszerességgel közösségi oldalakat. Más szektorokhoz hasonlóan a könyvtári szféra is elkezdte beépíteni virtuális szolgáltatásai közé az újgenerációs webes funkciókat; nem sokkal a „web 2.0” elnevezés elterjedése után megszületett a „library 2.0” is – kifejezve ezt a változást. Az indiai szerzők által írt jelen tanulmány, a téma szakirodalmának rövid áttekintése után, egy olyan kutatást ismertet, amelyben a világ vezető egyetemeinek könyvtári honlapjait vizsgálták meg abból a szempontból, hogy hányféle webkettes funkciót tartalmaznak.

Előzmények

A „web 2.0” kifejezést 2005-ben *Tim O'Reilly* alkotta meg és kezdte népszerűsíteni. Az azóta született sokféle értelmezés és definíció leginkább a következő jellemzőket tulajdonítja ennek a technológiai és webhasználati korszakváltásnak: olyan alkalmazásokról van szó, amelyek annál jobbak válnak, minél többen használják őket; ebben a dinamikus és rugalmas információs térben bárki létrehozhat és megoszthat tartalmakat; a közös információ-előállítás és -megosztás a kollektív intelligencia elvére épít. A webkettes eszközök közé sorolják a közösségi oldalakat (*Facebook*, *Bebo*, *MySpace*, *Friendster* stb.), a wikiket és a

blogokat, a linkgyűjtő oldalakat (*Delicious*, *Furl*, *Digg* stb.), a képmegosztó helyeket (*Flickr*, *Photobucket* stb.), és még sok más alkalmazást is. *Breeding* [1] egyik cikkében meg is jegyezte, hogy a „web 2.0” egy marketinges divatszó lett, mindenre ráaggatják, amit „menő”-nek akarnak beállítani, függetlenül attól, hogy mennyire valósítja meg az eredeti értelmezés alapelveit. Mindenesetre arra jó apropó, hogy a könyvtárosok ennek hatására felülvizsgálják a webről alkotott elavult nézeteiket, és ők is alkalmazni kezdjék az új technikákat, szolgáltatásokat. Ezért is jelent meg a „library 2.0” kifejezés, melyet elsőként *Michael Casey* írt le „librarycrunch” nevű blogjában, 2006-ban. *Maness* [2] meghatározása szerint a 2.0-s könyvtár „az interaktív, az együttműködésen alapuló, illetve a multimédia technológiák alkalmazása a webes könyvtári szolgáltatásokban és gyűjteményekben”. A könyvtárak is csatlakoztak az új generációs web által kiváltott társadalmi mozgalomhoz, és a „library 2.0” lényegében egy – szintén divatos szóval élve – *mash-up* a hagyományos könyvtári és az újszerű webes szolgáltatások között.

Miller [3] röviddel a fogalom első megjelenése után már elkezdte vizsgálni, hogy hogyan lehetne a webkettőt könyvtári célokra használni, és felhívta a könyvtárakat és szervezeteiket, hogy aktívan kapcsolódjanak be ezekbe a folyamatokba. *Mannes* [2] gyakran hivatkozott cikkében a „kettőpontnullás könyvtár” négy alappillére is definiálta: felhasználó-központú, multimédia-jellegű, szociálisan nyitott és újító közösségi szemléletű. *Habib* [4] dolgozatában pedig egy módszertani keretet javasolt a felsőoktatási könyvtárak számára ahhoz, hogy hogyan építsék be a web 2.0 eszközszeresét a szolgáltatásaikba. Az átfogó, elméleti cikkek mellett egy sor olyan publikáció is megjelent már, amelyek ennek az eszközszernek egy-egy elemét vizsgálják. Sokan írtak például a wikik könyvtári tudásbázisként való alkalmazásáról. Mások az RSS, a podcast, az azonnali üzenetküldés (IM), vagy éppen a blogok és a közösségi oldalak (SNS) használatát kutatták. Az eredmé-

nyek nemcsak az idővel, hanem könyvtártípusonként és földrajzilag is változnak: például az ausztrálázsiai egyetemi könyvtárak honlapjainak 2008-as elemzése szerint ott az RSS volt a leggyakrabban és az IM a legritkábban felkínált funkció. Ugyanakkor az amerikai intézményekben a blogok és az IM is az elterjedt eszközök közé tartoznak az RSS mellett, míg az SNS és a podcast használata jóval kevésbé gyakori.

A kutatás ismertetése

E tanulmány szerzői két kérdésre szerettek volna választ kapni: milyen fajta webkettes technikákat használnak az egyetemi könyvtárak, és milyen célra? A megvizsgálandó intézményeket a *timeshighereducation.co.uk* oldalon közölt 2007-es toplistából választották ki – a világ száz legjobb egyeteméből végül 57-nek a könyvtári honlapját nézték végig. Csak olyan webhelyeket vettek bele az elemzésbe, amelyeknek angol felülete is van, és található rajtuk legalább egy web 2.0-s alkalmazás (max. két kattintásra a nyitólaptól). Ennek alapján több amerikai, brit, kanadai, ausztrál, továbbá néhány ázsiai, valamint egy-egy svéd és finn felsőoktatási intézmény könyvtára került bele a 2008 júliusában elvégzett kutatásba.

RSS

Az RSS egy egyszerű XML formátum egy webhely tartalmának, illetőleg változásainak közzétételére. Hasonlít a könyvtárak hagyományos témafigyelési szolgáltatására vagy újdonságlistáira, és kiváló eszköz hírek, aktualitások gyors elterjesztésére. Az 57 vizsgált könyvtári honlap közül 37-nek voltak RSS csatornái. A hírek/események/közlemények mellett tanfolyami információkról, új beszerzésekről, adatbázisokról, friss blogbejegyzésekről és podcastokról tájékozódhatnak ezek segítségével a felhasználók.

Blog

A webes napló a legelterjedtebb webkettes műfaj. A 2007-es statisztika szerint az amerikai tinédzserek 28%-a csinált már saját blogot; és a blogokban alakult ki az a fajta „állampolgári újságírás” is, amely egyre fontosabb hírforrásként funkcionál a hivatalos média mellett. A könyvtárak információterjesztésre, szolgáltatásaik ismertetésére és népszerűsítésére használják ezt az eszközt. A blogbejegyzésekhez érkező kommentek segítségével pedig megismerhetők az amúgy rejtve ma-

radó olvasói vélemények és igények, s ezek alapján javítható a szolgáltatások minősége. A kutatásba bevont könyvtári weblapoknak csak mindössze 26%-án volt blog, ami meglepő eredmény, tekintve hogy ez máshol mennyire népszerű. A kézenfekvő, hírlevélszerű könyvtári blogok mellett egyes helyeken tematikus és személyes hangvételű webnaplók is találhatók. Mivel egyes blogok – a wikik mellett – idővel fontos információforrassokká nőnek ki magukat, a könyvtáraknak el kell gondolkodniuk azon, hogy mit és hogyan archiváljanak közülük a digitális gyűjteményükben.

Wiki

A wiki olyan oldal, amelyet bárki szerkeszthet, aki hozzáfér. A *Wikipedia* sikere önmagában is bizonyítja, hogy mennyire jó tudás- vagy információgyűjtő eszköz ez. Ennek ellenére az 57 könyvtár közül csupán egynél találtak ilyet: az *Emory University Libraries* egy „ReservesDirect” nevű wikit hozott létre az egyetemi kurzusok számára fenntartott, elektronikus, illetve fizikai hordozókon levő dokumentumok nyilvántartására.

Podcast/vidcast

Ez a két fogalom lényegében az interneten át hozzáférhető audio- és videotartalmakat jelenti, melyek online hallgathatók/nézhetőek és esetleg le is tölthetők. Az iPod készülékek elterjedése nagy hatással volt erre a szegmensre: a már említett Pew Internet and American Life Project felmérése szerint az amerikai internetező fiatalok 19%-a hallgat podcastokat. A könyvtárak sokféle hang- és filmfelvételt szolgáltatathatnának ilyen módon: például felolvasott meséket (gyermekkönyvtárakban), helyi lakosok (pl. veteránok, ismert emberek) visszaemlékezéseit, könyvtári események (kiállítások, közönségtalálkozók, előadások, tanfolyamok) felvételeit, oktató és népszerűsítő anyagokat, könyv/zene/DVD/játék-ismertetőket és -bemutatókat, valamint más forrásokból ingyenesen átvethető podcastok válogatásait. A kutatók azonban csak három olyan könyvtárat találtak, ahol voltak ilyen weblapba ágyazott hangfelvételek – főleg könyvtár-ismertetők és aktuális hírek. Videókat hat helyen tettek fel. Például a *University of Pennsylvania* könyvtárában rövid *Libclip*-eket készítettek, amelyek a különféle információforrások és szolgáltatások használatát oktatják. A *University of Auckland* könyvtárosa pedig egy „Ta Punga” című animációsorozat segítségével mutatják be a *Voyager* katalógusban való kutatás menetét.

IM

Az azonnali üzenetküldő és csevegő szolgáltatások ma már gyakran nemcsak szöveg, hanem hang és videokép átvitelére is alkalmasak, és nagyon népszerűek a magánemberek közt és a vállalati szférában egyaránt. A könyvtárakban leginkább a ma már hagyományosnak mondható, e-mailre vagy webes űrlapra alapozott virtuális tájékoztató szolgáltatások kiegészítésére, esetleg kiváltására használják. Az „élő” online kapcsolatnak köszönhetően a könyvtárhasználók távolról is kérhetnek azonnali segítséget. A tanulmányozott egyetemi könyvtárak közül 37, vagyis kb. 65% kínált ilyen valós idejű „kérdezd a könyvtárost!” szolgáltatást, legtöbbször az ingyenes Meebo alkalmazáson keresztül.

SNS

Az *Alexa.com* népszerűségi listája szerint a *Wikipedia*, a *MySpace*, a *YouTube*, az *Orkut*, a *Facebook*, a *Friendster*, a *Flickr* és társaik, vagyis az úgynevezett *social networking sites* a leglátogatottabb helyek a weben. Közös jellemzőjük, hogy használói információkat osztanak meg egymás között, amelyek a személyestől a tudományosig terjedhetnek. A vizsgált 57 könyvtár közül 5 volt jelen ilyen közösségi oldalakon. Három intézmény a Facebook-on alakított ki magának profilt. A *University of Adelaide* könyvtárának 481 „ismerőse” volt itt a kutatás időpontjában. A *University of Texas* még egy keresődobozt is feltett a Facebook oldalára az online katalógusához. Illinois állam egyik egyetemi könyvtára a Flickr-en osztott meg egy képgyűjteményt; a *Rice University* könyvtársai pedig a *goodreads.com* oldalon hoztak létre egy könyvklubot.

Bookmarking/tagging

Az olyan közösségi könyvjelzőgyűjtő oldalak, mint amilyen a *Delicious*, a *Furl*, a *Digg*, a *CiteUlike* stb., szintén jól ismertek az internetezők között. A korábban már többször hivatkozott 2007-es amerikai felmérés szerint a felhasználók 28%-a szokott online tartalmakat címkézni. A *tag*-ek és *bookmark*-ok elhelyezése nemcsak a weben való eligazodást segíti, hanem összehozza az azonos érdeklődésű embereket. E tanulmány készítői öt olyan egyetemi könyvtárat találtak, ahol megengedik ezt a fajta közösségi tevékenységet. A *University of Michigan Library* például saját eszközt kínál, amellyel felhasználói címkéket rendelhetnek egyes online tartalmakhoz. A *University of Pennsylvania*

„PennTags” nevű alkalmazásával pedig a könyvtár katalógusában keresgélők is meg tudják címkézni a számukra érdekes tételeket.

Értékelés

A világ 100 nagyhírű egyetemének könyvtárát megvizsgálva 57-nek a honlapján sikerült webkettes funkciókat találni, leginkább RSS és IM szolgáltatásokat, népszerűségben ezt követik a blogok, míg a wiki a legkevésbé használt műfaj. Meglepő volt az is, hogy az akkortájt legismertebb közösségi oldalon, a MySpace-en egyik sem volt jelen közülük.

A világ változásával a könyvtárak is változnak. Jelen kell lenniük ott, ahol a használók vannak, összhangba kell hozniuk a szolgáltatásaikat a 2.0-s web lehetőségeivel. Okosan és gyorsan használatba kell venniük az új eszközöket, és segítségükkel még inkább a felhasználói igények kiszolgálását állítani a középpontba. A részvétel és az együttműködés a webkettő világának két legvonzóbb jellemzője, ezen a téren érdemes erősíteniük a könyvtáraknak is. Az itt bemutatott kutatás csak az újgenerációs technológiákra alapozott szolgáltatások meglétét vizsgálta, nem tért ki ezek minőségi elemzésére és fogadtatására a felhasználók oldaláról. De az e nélkül is bátran kijelenthető a világban végbemenő trendeket látva, hogy utóbbiak különösebb vonakodás nélkül, örömmel fogadnak minden ilyen újszerű lehetőséget.

Hivatkozások

- [1] BREEDING, M.: We need to go beyond Web 2.0. = *Computers in Libraries*, 27. köt. 5. sz. 2007. p. 22–26.
- [2] MANESS, J.: Library 2.0 theory – Web 2.0 and its implications for libraries. = *Webology*, 3. köt. 2. sz. 2006. <http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html> (letöltve: 2008.06.25)
- [3] MILLER, P.: Web 2.0: building the new library. = *Ariadne*, 45. köt. 2005. október <http://www.ariadne.ac.uk/issue45/miller/>
- [4] HABIB, M. C.: Towards academic library 2.0: development and application of a library 2.0 methodology. Master's paper. University of North Carolina, Chapel Hill, NC., 2006.

/HARINARAYANA, N. S. – VASANTHA RAJU, N.: *Web 2.0 features in university library web sites*. = *The Electronic Library*, 28. köt. 1. sz. 2010. p. 69–88./

(Drótos László)